
IRODALMI MÚZEUM

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ AZ ÖNKÉPZŐKÖRBEN

A szabadkai közs. főgymnasium Önképzőkörének 1902. okt. 12-én tartott III. rendes ülése

A jegyzőkönyv felolvasása előtt Kálnai két indítvánnyal járul a kör elé. Indítványozza először, hogy az október 6.-i felolvasás és emlékbeszédet díszkönyvbe írják, amit a kör egyhangulag elfogad; másodsor, hogy az új alapszabályok tárgyalására a kör egy bizottságot küldjön ki. A kör ez indítványt is elfogadván, bizottsági tagokul Boroviczény Elemér, Schmaus Dezső és Szabó B. István VIII. Radvánszky István és Rex Sándor VII. osztályú tanulókat, azonkívül a kör képviselőjében Kosztolányi Dezső titkárt és Friedmann Ferenczet az alapszabályok készítőjét választotta meg. (Betoldás) Kosztolányi ekkor az előző ülésen általa indítványozott és a kör által elfogadott Kossuth óda, és Kossuthot méltató értekezés pályázat határidejének kitűzését kéri. A kör 1903. márczius 1.-ét tűzi ki határidőül.

*

Ezután következik a jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése, mely után elkezdődik a nűsor tárgyalása.

1. pont: Részletek Szeibenburger Károly főgymn. tanár „Bottyán generális” című történeti színművéből a szerző jelenlétében.

Személyek:

Bottyán János kurucz főgenerális: Kálnai Dezső

Boldogfai Kiss János apát, esztergomi kanonok: Turzay József

Grassalkovics János: Schmaus Dezső

Szabó Meyzes Friedmann Ferenc

Horváth István Bottyán unokái Kováts György

Ujváry Mihály zászlótartó a kurucoknál: Turzay József
Gróf Haiszter Hamubae csász. generális: Pollák Lajos.

Az előadás után szerző köszönetét nyilvánítja a körnek, hogy darabját műsorukra felvették.

Az előadáshoz hozzászólnak: Kosztolányi Dezső a ki az előadást egészében vizsgálja s elég jónak tartja, szerinte kitűnt különösen Schmausz és Turzay, akit jobban szeretett volna Bottyán szerepében látni, mert Kálnaiban inkább a színészt látta, mint a kuruc generálist, kifogásolja színészi előadását. Általában dicséretes az előadás.

Kertész Géza ellentétben Kosztolányival Kálnai előadását tartja a legjobbnak, eltekintve a hadarástól. Bottyán az összes szereplők közül éppen neki való volt. Ajánlja az előadást a dicséretesre.

Az előadás értéke dicséretes.

*

II. „Merengés” nevű költemény bírálata, írta és felolvasta Brenner József. Szerinte a versben vannak új dolgok is, de sok régi is, általában döcögős a versezete, rosszak a rímei és az egyes strophák közt nincs logicus kapcsolat. A munkát elfogadja.

Hozzászólnak: Pollár Lajos, akinek nem tetszik a bíráló bevezetése. Általában a bíráló nem foglalkozik eléggé a tárggyal, a mű jobb, mint a mire a főbíró ítéli. Értékét „figyelemreméltónak tartja.

Friedmann Ferenc a főbíró bírálata bírálja, különösen annak magyartalan kifejezéseit. A főbíró nem foglalkozik eléggé a tárggyal. Egy nagyszavú bevezetés után úgyszólván smmitmondó bíráló következik. Ajánlja, hogy a bírálót, mint munkát ne fogadják el. A költemény szerinte figyelemreméltó.

Scossa Gyula szerint a költemény erőltetett, hasonlít a holdvilágköltészet termékeihez. Figyelemreméltónak tartja.

Rex nem tartja a verselést éppen rossznak, sőt szerző majdnem a versnek áldozta fel a darabot. A mű értékét figyelemreméltónak tartja.

Kosztolányi Dezső a bírálót az önképzőkör rendes bírálatain felülemelkedőnek tartja, előrebocsájtván azt, hogy ő Brennerrel „izmos rokonsági kötelékben” lévén nem szándékozott a bírálathoz szólni, de miután annyian ütik, kénytelen védeni. Fejtegeti a vers rossz oldalait és a bíráló magas szellemét. A munkát elfogadhatónak tartja.

Kálnai Dezső a bíráló ellen emel kifogást, szerinte az egész bíráló üres, tartalmatlan, mely nem tekinti az önképzőköri bírálókat célját, t. i. hogy a hibákat kimutatva javítson, ellenben ott, ahol nincs hibát keres, ahol van ott nem mutatja ki. Miután ezen állításait bizonyítja, a művet figyelemreméltónak találja.

A kör a „figyelemreméltó” fokot fogadja el.

Brenner válaszol az egyes bírálóknak s védeni igyekszik álláspontját. Szavainak befejezése után a teremből kivonul.

Szerző: Freund József megcáfolni igyekszik a főbíráló állításait s megköszöni a körnek az ítéletet.

*

III. Zalár: „Zizim”, költemény, szavalja: Krausz Sámuel.

Hozzászólóknak: Scossa, a kit a szavalat nagyon meghatott, bár Krausz a végén kifáradt. Dicséretre ajánlja.

Kugler szerint a szavaló ne válasszon többé ily darabot, mely nem az ő temperamentumához és hangjához való. A „jó” fokra tartja érdemesnek.

Kertész Géza nem tartja jónak a szavaló hangját és mimikáját. A szavalatot jónak tartja.

A vezető tanár úr csak jó fokot ajánl, mert voltak a szavalatnak hibái.

A kör szavazás útján, szótöbbséggel a dicséretes fokot fogadja el.

IV. A ruhákról, felolvasás (németből szabadon átdolgozva) felolvassa: Pollák Lajos.

Hozzászólóknak: Geiger Mátyás, aki Shakespeare „Hamlet”-jéből idézve a satirikus felolvasás állításait igyekszik czáfolni, a felolvasást jegyzőkönyvi dicséretre tartja érdemesnek.

Kertésznek tetszik a felolvasás, a mely satirikusan gunyolja a szalonokban forgó piperéskedő ficsurakat, jegyzőkönyvi dicséretet ajánl érdemfokául.

Kosztolányi szerint a felolvasó kevés új dolgot adott az eredeti német szöveg fordításához, többet várt volna tőle. Szerinte a felolvasás csak figyelemreméltó.

Friedmann szerint az eddigi bírálók nem értették meg a felolvasás célját, mert nem az a célja, hogy gúnyolja azokat, a kik tisztán, rendesen, a kor ízlésének megfelelőleg öltözködnek, hanem az, hogy nevetségessé azokat a divatosan öltözködő, hencegő ficsurakat, a kik csak az öltözékre és születési aristokrátiájukra büszkék, míg a szellemet, a tudást fitymálják, megvetik. És ezt a célát a felolvasó jól el is találta, a miért dicséretesnek tartja.

Krausz és Matkovits dicséretet ajánlanak, míg Munk figyelemreméltót.

Szavazat útján szótöbbséggel figyelemreméltó lett.

V. Petőfi Sándor „Arab”, szavalja Weisz Áron VIII. o.

Hozzászólóknak: Fábián, aki azt állítja, hogy szavalónak lámpaláza volt s épen abból folytak egyéb kisebb hibái. A szavalatot jó középszerűnek tartja.

Kunetz Sándor szerint a szavalat nagyon monoton volt a mimikája rossz, a darabot sem tudta jól. Gyenge fokot ajánl.

Kugler szerint Kunetz bírálata drákói szigorral történt, mit egy kezdő szavalónál nem szabad megtenni. A szavalat igenis megérdemli a jó középszerű fokot.

Friedmann és Rex bírálják még a szavalatot, előbbi jónak, utóbbi jó közép-szerűnek tartja.

A kör határozata szerint értéke: jó középszerű.

Ezzel az ülés befejeződött.

Az ülésről hiányzottak: Brenner József, Kopilovits József, Licht József, Radvánszky István és Wilhelm Imre rendes, Balog József, Brcsich Miklós, Grünfeld Jenő, Kosztolányi Antal, Runyákovich Lukács, Schossberger Endre, Szokola Leo és Tóth Gyula rendkívüli tagok.

Kelt Szabadkán 1902. okt. 21.

Révfy Zoltán s. k.
vezető tanár

Kálnai Dezső s. k.
főjegyző

A szabadkai közs. főgymnásium önképzőkörének 1902. nov. 9-én tartott IV. rendes ülése

A jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése után Rex Sándor, mint az alapszabály rendezésére kiküldött bizottság jegyzője, felolvassa a bizottság okt. 13-án tartott ülésének jegyzőkönyvét a mit a kör tudomásul vesz. A vezető tanár bejelenti, hogy az alapszabályok közül csak azok lépnek életbe, melyek a régi szabályokkal maguk egészében nem ellenkeznek. Ezeket a kör volt vezetőivel való tárgyalás után fogja megállapítani.

*

A műsor I. pontja: Vörösmarty Mihály: Az „özvegy”, költemény, szavalja: Kovács György 7. oszt. tan.

Hozzászólnak: Scossa, a ki, mivel a szavaló a költeményt jól megtanulta, az érzelmeket kellőképp kifejezte, jó fokra ajánlja.

Munk Arthur szerint az érzelmeknek semmi árnyalata nem volt a szavalatban, a költemény különben sem a szavaló hangjához való, ezért közép-szerűre minősíti.

Bauer Ernő, tekintve azt, hogy a szavalatban semmi jó nem volt, sem az érzelmeik kifejezése, sem az átmenet ezért gyengégre ajánlja.

Geiger Mátyas hasonló értelemben szól, megjegyezvén, hogy a szavaló sokszor és rosszul scändált.

A vezető tanár úr a szavalat értékét közép-szerűben állapítja meg.

II. Csokonai „Dorottya”-jának fejtegetése cz. munka bírálata. Írta és felolvasta: Friedmann Ferenc, 8. o. t.

Kifogásolja a szerző egyes hibás állításait, néhány magyartalan kifejezését, jó oldalul hozza fel a szerkezet arányosságát, stílus egyszerű szépségét. A munkát figyelemreméltónak tartja.

Hozzászólnak: Scossa, ki a bírálóban csak tudomány fitogtatást lát és ezért azt csak elfogadja.

Weisz Áron szerint a bíráló mindenben kifogástalan és ezért a díszkönyvbe ajánlja, a munkát jegyzőkönyvi dícsérettel kéri jutalmazni.

A következő felszólaló Kosztolányi Dezső titkár, a kört és a vezető tanár urat megsértette. A tényállást a zárt ülés jegyzőkönyve tartalmazza.

Pollák figyelemreméltó fokot ajánl.

A vezető tanár úr bírálóinak komolyságáért megdicséri a főbírálót. A mű értéke: figyelemreméltó.

Szerző: Kunetz Sándor 7. o. t. Hosszabb beszédében igyekszik megcáfolni a főbíráló állításait. Friedmann védi álláspontját.

III. Hortobágyi József: „Riadó”. Szavalja Osztrogonatz Ferencz 8. o. t.

Hozzászólnak: Hegedűs Benjámín 8. o. t. Üdvözlí a szavalót, nemcsak jó szavalatáért, hanem azért is, mivel ezen vallásos tárgyú költeményt, mely át van hatva a haza és a vallásszeretet eszméitől ez eszmékhez méltóan előadta. A lelkesült hang megegyezik a költemény lelkes hangulatával. Dicsérendőnek tartja, hogy a szavaló ily vallásos szavalatot választott, aminőt az önképzőkörben három év alatt nem hallott. A szavalatot dicséretes fokra ajánlja.

Weisz Áron szerint felekezeti, nemzetiségi darabot szavalni a körben nem szabadna. A szavalat értéke közepszerű.

A kör a szavalat értékét dicséretes fokban állapítja meg.

IV. Petőfi Sándor. „Szüleim halálára”, szavalja Krausz Sámuel 7. o. t.

Hozzászól: Schmausz Dezső, aki tekintve azt, hogy a szavaló a darabot nem tanulta meg, bár a szavalatot más tekintetben hibátlannak tartja, jó fokot ajánl.

A szavalat értéke jó.

*

V. „A palota és kunyhó” cz. munka bírálata. Írta és felolvasta: Osztrogonatz Ferencz. Rámutat a darab fényoldalaira, de a jóval csekélyebb mennyiségű árnyoldalt sem hagyja figyelmen kívül. A művet jegyzőkönyvi dicséretre tartja érdemesnek.

Geiger szerint a munka nem magasztalando annyira, mint a főbíráló magasztalja, figyelemreméltó fokozattal is eléggé meg van jutalmazva.

Matkovich úgy a bírálókat és a munkát hibátlannak tartja.

Rex szerint a munka stílusa még a kezdet kezdetén áll.

Figyelemreméltónak tartja.

Munk megegyezik Rexszel.

A mű értéke figyelemreméltó.

Szerző: Omerovits Tamás megnyugszik a kör ítéletében.

Vezető tanár úr erre berekeszti a rendes ülést és a zárt ülést elrendeli melyről ő távozik.

Szabadkán 1902. nov. 10.

Révfy Zoltán s. k.
vezető tanár

Kálnai Dezső s. k.
jegyző

A szabadkai közs. fő-gymnásium önképzőkörének 1902. nov. 9-én tartott zárt ülése

Az előző rendes ülésen Kosztolányi Dezső titkár a vezető tanár urat és a kört megsértette és az ülésről távozott. Vezető tanár úr rendeletére a kör 1/2 12 óra után zárt ülést tartott, hogy a tényállást megállapítsa. A zárt ülés vezetését Kálnai Dezső - jegyző, titkár helyettesre bízta, a vezető tanár úr, a ki a zárt ülésről eltávozott.

Kálnai Dezső az ülést megnyitván elfogulatlan határozatot kér a kör tagjaitól s figyelmezteti őket, hogy ne adjanak helyet a rokon, vagy ellenszenvnek, hanem a tiszta igazság vezérelje őket. A szót ezután Friedmann Ferencnek adja meg, ki indítványozza, hogy a kör mondja ki, hogy a titkár eljárását rosszalja s a vezető tanár iránt szeretettel és bizalommal viseltetik. Az indítványt a kör egyhangúlag elfogadja. Ezután a kör a tényállást a következőkben állapítja meg:

„Az önképzőkör előző rendes ülése műsorának második pontjánál (Csokonai »Dorotya« cz. eposza fejtegetésének bírálata) Scossa és Weisz felszólalók után Kosztolányi a főbíráló, Friedmann Ferenc bírálataát bírálván ezeket mondja: »A Weisz által diszkönyvbe ajánlott bírálat nem egyéb mint az itt-ott felszedett tudakosság üres fitogtatása. Az, hogy Csokonai a nagy erdőre vitte tanítványait, tanártársaival összeveszett s ez egész életére kihatott helyesen nincs a bírált munkában említve, mert ezt mindenki tudja, Kazinczy, Révai említése is felesleges lenne.«” (Bár a munkában az irodalmi viszonyok jellemzésénél Gvadányi, Horváth Ádám, és Verseghy Ferencz meg vannak említve). Majd gúnyos hangon így folytatja: „A bíráló gyakran használja a gúny kétélű fegyverét, pedig, aki ezzel él annak biztos talajon kell állnia mert másként kinevetik. A rómaiak is kifütyülték az ügyetlen gladiátorokat, mi is kinevetjük

Friedmannt, a ki a germanismus ellen szól; bár maga is germanisál. Hát »magyarul van mondva«, az magyarul van mondva? Ez a legrettentőbb germanismus.”

Szavai végeztével a vezető tanár úr kijelenti, hogy Friedmann bírálatának hangja nagyon is komoly és korrekt, árnyéka sincs benne a gúnynak; a titkár a germanismus ellen szól, bár maga is szokott germanismust használni.

Kosztolányi (helyéről indulatosan felugrik). „Soh sem használok germanismust, ha használtam, mutassa ki!”

A vezető tanár úr erre azt jegyzi meg, hogy majd alkalom adtán kimutatja.

Kosztolányi (az előtte levő könyvet felkapja és szenvedélyesen a padhoz csapja, majd a vezető tanár úrhoz közelebb ugorva így szól) Ez gyerekesség! Tudok annyit mind a tanár úr! Különben én itt nem maradok, az ülést itt hagyom! (Erre a teremből, az ajtót becsapva, elrohan).

A vezető tanár úr kijelenti, hogy magát megsértve nem érzi, de a körnek a támadásért elégtételt fog szerezni. Beszéde közben újra a terembe jön Kosztolányi és a bírálói asztal előtt megállva felkiált: „Hol a kalapom! hol a kalapom!? Majd elégtételt szerezek én magamnak! Van annyi önérzetem és tudásom, hogy az iránt (vezető tanárra nézve) tiszteletet követeljek.” Szavaira a vezető tanár úr csak ennyit jegyez meg: „Önérzete az van, tán nagyon is sok.” (Kosztolányi a teremből az előbbi módon távozik). Az ülés folyamán a következő levelet küldi be a jegyzőnek:

„Tisztelt jegyző úr! Friedmann Ferencz bírálatát, mit az általam megindítandó fegyelmi eljárásban érv gyanánt fogok használni, haladéktalanul juttassa kezeimhez. Tisztelettel Kosztolányi Dezső titkár.”

Még mielőtt erre vonatkozólag a kör határozhatott volna Kosztolányi harmadszor is a terembe jó és a jegyzőhöz fordulva kérdezi: „Egy levelet küldtem, hát megkapom a bírálatot, megkapom?”

Kérdésére a vezető tanár úr tudtára adja, hogy ezt csak akkor kapja meg, ha a kör szükségesnek látja.

A tényállás ilymódon való megállapítása után a zárt ülés befejeződött.

Kelt Szabadkán 1902. nov. 10-én

Kálnai Dezső s. k.
jegyző
titkár helyettes

A szabadkai közs. főgymnásium Önképzőkörének nov. 23. tartott feloszlató ülése

Az előző zárt ülés jegyzőkönyvét az Igazgatóság a kir. Főigazgatóság elé terjesztette, melynek alapján a Főigazgatóság elrendelte az önképzőkörnek ez évre való feloszlását. Kosztolányi Árpád igazgató, a kör elnöke egy beszéd és a Főigazgatóság leiratának felolvasása kíséretében az Önképzőkör működését jelen tanévre beszüntette.

A beszéd és a Főigazgatóság leirata szóról-szóra itt következik:

Szomorú hivatalos kötelességet jöttem ma teljesíteni az Önképzőkörbe: oly tisztet, minőt a tanintézet hosszú fennállása óta igazgatónak sohasem kellett végezni.

A jelen és a megelőző évek alakuló ülésein mondott elnöki megnyitó beszédeimben hangsúlyoztam az önképzés fontosságát, a körnek hosszú időre visszanyúló eredményes munkásságát, s egy ízben felemlítettem azon kedves emlékeket is, melyek engem e körhöz fűznek, melynek 30 év előtt magam is, mint e tanintézet tanulója, még régi szervezetében tagja és tisztviselője voltam.

De mindannyiszor s különösen a folyó tanév elején különösen kiemeltem azt is, hogy a régi hagyományos sikerű működésnek csakis úgy lehet méltó folytatása ha az ifjúsági körtől minden személyeskedés, az ellenszenvenek bármily alakban való megnyilvánulása távol marad. Ezen enuntiációimat a megvalósulásnak annál alaposabb reményével tehettem, mert a kör 1883 óta új, modern alapon fejlődött tovább s az akkor létesült alapszabályok erre bizonyos fokig garantiát is nyújtottak.

Fájdalom! a még f. é. szeptember havában e kör sikeres további működését illető reményeim a novemberi fagy ép úgy tönkre tette, mint a mezőnek későn nyíló, őszi virágait. A folyó tanévben e kör rövid két hónapi működése után oly szomorú jelenségekről kellett hivatalosan értesülnöm melyek lelkeket szomorúsággal s a további sikeres működésre nézve aggálylallyal töltötték el. Nem lehet és nem is célom itt, ez alkalommal azt kutatni, hogy e jelenségek ephemer természetűek-e, vagy részben a multa vezethetők vissza, hogy azokat csak a fiatalos hévnek vagy talán egyéb körülményeknek is tudhatni-e be: nekem jelenleg csak az a szomorú, hivatalos kötelesség jutott osztályrészemül, hogy ezt a sajnos tényt constatáljam.

Kötelességemnek ismertem azt is, hogy az aggasztó jelenségekről a kir. Főigazgatóság is hivatalosan értesülést szerezzen. Ennek alapján a kir. Főigazgatóság a következőleg intézkedett:

„A szegedi tankerület kir. Főigazgatósága. 1946 szám. Nagyon fájdalmasan érintett, hogy a szabadkai főgymnásium Önképzőkörében oly szellem nyilvánult meg, a melyet nem lehet és nem szabad helyeselnem. A társi szeretettől áthatott és tanulói alárendeltséggel párosult hasznos önképzés menetét oly természetű villongások zavarták meg, a melyek nemcsak az ifjúság iskolai foglalkozására gyakorolnak kedvezőtlen befolyást, hanem esetleg kihatással

bírhatnak az egész életre is. Annak kifejezésére, hogy az önképzőkör ezen szellemét helytelenítem, de egyúttal okulással a jövőre, a folyó iskolai évre az önképzőkör működését ezennel felfüggesztem. Felhívom a t. Igazgatóságot, hogy ezen intézkedésemet kellő intelmek kíséretében közölje az ifjúsággal. Szeged 1902. nov. 19. Dr. Platz s. k. tank. kir. főigazgató. A szabadkai közs. főgymnásium t. Igazgatóságának.”

Midőn ezen kir. Főigazgatósági végleges intézkedést az Önképzőkörnek hivatalosan tudomására hozom, annak záró szavaiban foglalt utasítás szerint én is reményemet fejezem ki, hogy ez a jövőben leendő üdvös okulásul fog szolgálni. A jelenlevők közül azok, kik a jövő tanévben is úgy ezen tanintézetnek, mint az Önképzőkörnek tagjai maradnak, beláthatják ebből, hogy ezen ifjúsági egyesületben csak sine ira et studio lehet munkálkodni, s hogy azt a csorbát, mely az új alapokra fektetett Önképzőkörön 19 évi fennállása óta a mai napon történt első felfüggesztésével történt, a jövőben csak úgy lehet kiköszörülni, ha a kör visszatér működésének régi medrébe, melynek partjain a siker virágai illatoznak.

*Adja Isten, hogy így legyen!
Az önképzőkör ezzel az
1902–1903.-iki tanévben meg
szűnt működni.*

Kelt Szabadkán 1903. ápr. 22.

Révfy Zoltán s. k.
vezető tanár

Kálnai Dezső s. k.
jegyző
titkár helyettes